

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИ: ПЕРСПЕКТИВНА І РЕТРОСПЕКТИВНА

На сьогоднішній день, аналізуючи зарубіжні праці вчених можна стверджувати, що юридична модель перспективної відповідальності розроблена наприкінці XIX ст. з розвитком ідей солідарної відповідальності, що розвинулись у цивільній відповідальності у зв'язку з поширенням ідей притягнення до відповідальності за ризики. Із появою страхування відшкодування шкоди, заподіяної потерпілому внаслідок провини, розвинулися ідеї відповідальності без провини з метою підвищення відповідальності за діяльність суб'єктів у підвищених сферах ризику. На думку багатьох юристів, перспективна відповідальність виступає способом означення ідеї зобов'язання або обов'язку, що в юридичному значенні має ретроспективний характер (Мішель Віллейн, Ганс Кельзен). Ідея відповідальності, на думку італійського юриста Уберто Скарпелі, має три основні аспекти значення: «по-перше, як застосування визначеної санкції; по-друге, як здатність передбачати наслідки своєї власної поведінки та взаємозв'язку нормою права; по-третє, як сукупність наслідків» [2]. Розкриваючи їх значення, слід відмітити, що перший аспект стосується переважно використання юридичною доктриною традиційного значення. Зустрічається в розумінні означення ідеї відповідальності, що розуміється як здатність розуміти значення своїх дій у взаємозв'язку з юридичними нормами. В свою чергу, ідея третього аспекту значення ідеї відповідальності не розглядається у взаємозв'язку з нормою права, проте основний акцент - на суб'єктах, що мають понести відповідальність за вчиненні діяння, що мають негативні наслідки.

У дослідженні Герберта Харта «Покарання та відповідальність» [1] поняття відповідальності розкривається у чотирьох значеннях: рольова відповідальність; причинна відповідальність; відповідальність за шкоду;

відповідальність - здатність. Центральною ідеєю виступає концепція відповідальності, зазначена у третьому аспекті значення - відповідальність за шкоду, оскільки інші є похідними від неї, та аспект різноманітних значень ідеї юридичної відповідальності є значно широким. Зокрема рольова відповідальність характеризує особу правопорушника та спрямованість його дій всупереч інтересам інших суб'єктів. Також зазначений вчений виділяє сфери відповідальності, розподіляючи їх на етичну, юридичну, моральну та навіть ту, що не зазначена в наведеній дихотомії.

Відповідальність, спрямована у майбутнє, досліджувалась у працях Пауля Рікоря, у його дослідженнях було запропоновано використовувати етимологічний відповідник «respondere» [3, с.281-282]. На його думку, необхідно розширити поняття відповідальності, виходячи з означених аспектів ідеї ретроспективної юридичної відповідальності та збагатити це значення перспективним спрямуванням, що використовуються переважно в етичному розумінні. Автор зазначає, що нові умови розвитку суспільства вимагають становлення нових підходів до відповідальності у технологічний вік, що вимагають орієнтації у майбутнє з метою упередження передбачуваних негативних наслідків. Зокрема, говорячи про екологічну відповідальність перед навколишнім середовищем або відповідальністю перед наступними поколіннями, ми передбачаємо у майбутньому можливі негативні наслідки правопорушень, вчинених у минулому. Іншими словами, встановлюється обов'язок осіб нести відповідальність за свої дії. Тому етимологічний аспект терміна «відповідальність» вживатиметься не тільки у першому значенні як негативної відповідальності, а відповідальність розуміється і в широкому розумінні, тобто з урахуванням колективної відповідальності перед майбутнім за правопорушення, вчинені у минулому.

Також дістала розвитку форма відповідальності - участі, яка забезпечує участь громадян у прийнятті колективних рішень поряд з іншими вимірами відповідальності: «відповідальність без вини», «відповідальність ризику» та «відповідальність - превенція» [3]. Хоча три останні зазначені визначення вже є дослідженими юридичною наукою, на відміну від них, ідея «відповідальності - участі» запроваджує ідейну новизну у відносинах відповідальності, розширюється коло відповідальних суб'єктів, а також вимір індивідуальних суб'єктів, (запровадження колективного виміру відповідальності, що полягає в участі та її несенні спільно великою кількістю осіб).

Також можливо виокремити динамічні напрями розвитку відповідальності, спрямовані у майбутнє - перспективної відповідальності. Принцип визначеної відповідальності, передбаченої в нормі закону прийнятої відповідальності (добровільно взятої відповідальності, що має юридичні наслідки, наприклад, соціальна відповідальність підприємств, вимога брати участь членам громадянського суспільства в різних його інститутах у межах визначених та юридично закріплених ролей.

Отже, порівнюючи з ретроспективною відповідальністю, суть перспективної відповідальності, що, зокрема, полягає в упередженні ризиків, отримує самостійне значення, що має значно більшу актуальність, аніж проведення профілактичних заходів, що мають превентивний характер.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Hart Herbert, Lionel Adolphus Punishment and responsibility. Oxford University Press. 1968 URL: http://www.punishment_and_Responsibility.html?id (Last accessed: 12.03.2023).
2. Guido Gorgoni La responsabilit  come progetto. Reflexions sur une responsabilit  juridique «prospective». Universita degli Studi di Padova, Bruxelles, Bruylant. 2008., 756 p.
3. Ost Francois. La responsabilit  Soci t . 1995. №31. P. 281 – 322.